

TARTU ÜLIKOOL
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut

Marta Jõgi

MÜKEENE TSIVILISATSIOONI LANGEMINE

Bakalaureusetöö

Juhendaja
dotsent Mait Kõiv

Tartu 2018

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Mükeene kultuur.....	5
1.1 Mükeene loss ning muud rajatised.....	5
1.2 Matmiskombed.....	6
1.3 Keraamika.....	7
2. Mükeene tsivilisatsiooni langemine.....	8
2.1 Herakleidid.....	9
2.1.1 Herakles.....	9
2.1.2 Herakleidide teooria.....	9
2.2 Doorlased.....	12
2.2.1 Doorlaste invasioon.....	12
2.2.2 Doorlaste sissetungi tagajärjed.....	13
2.2.3 Doorlaste invasiooni vastuväited.....	13
2.3 Mererahvad.....	15
2.3.1 Mererahvaste tegutsemine.....	15
2.3.2 Mererahvaste teooria selgitus.....	16
2.4 Rünakud teistel Vahemere-äärsetel aladel.....	17
2.5 Alternatiivsed seletused.....	19
2.5.1 Maavärin ja muud loodusnähtused.....	19
3. Mükeene tsivilisatsiooni langemise tagajärjed.....	21
3.1 Migratsioon.....	21
3.2 Hilisemad leiud haudadest.....	23
Kokkuvõte.....	25
Kasutatud allikad.....	26
Kasutatud kirjandus.....	26
Summary: The fall of Mycenaean civilisation.....	28
Lih litsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.....	29

Sissejuhatus

Käesoleva uurimustööga püüan anda ülevaate Mükeene tsivilisatsioonist, selle kõrgajast, langusest ning hilisematest arheoloogilistest leidudest. Üritan dateerida selle kõrgkultuuri langust, võttes aluseks erinevaid ajaloolis-mütoloogilisi sündmusi ning tuua välja põhjuseid, miks kadus Mükeene tsivilisatsioon. Kuna leidub mitmeid lahkarmumusi antud tsivilisatsiooni hävingust, soovingi oma töös neid käsitleda ning anda põhjaliku ülevaate kõigist erinevatest versioonidest. Antud teemat on ka varasemalt uuritud, kuid üldjuhul on piirdutud vaid ühe konkreetse teooriaga Mükeene tsivilisatsiooni hävingust. Oma uurimistöös soovin paigutada erinevad versioonid ühte uurimusse.

Kuna Mükeene kultuur eksisteeris aastatel umbes 1700 kuni 1200 e.m.a, siis kirjalikke allikaid meil sellest ajast pole. Säilinud on osad kivitahvlid lineaarkirjaga B, kuid ka neile märgiti põhiliselt maksustamisega seotud küsimusi. Siiski on säilinud erinevad arheoloogilised leiud, mis annavad meile mõista Mükeene linna suursugusust. Esimesed kirjalikud allikad Mükeene kohta pärinevad Homerose teostest ning hilisemalt on arheoloogiliste kaevamiste teel tehtud mitmeid uurimisi, millest järeldatuna saame ülevaate Mükeene kultuurist ning võimalikest põhjustest, miks antud kultuur hävis.

Esimesed kirjalikud allikad Mükeene tsivilisatsiooni kohta leiame Homerose poolt kirjutatud teostes “Ilias” ja “Odüsseia”. Mõlemas teoses mainitakse korduvalt Mükeenet kui tugevat linna ning siitkaudu saame teada esmakordselt, et juba Trooja sõja aegadel oli kindlasti olemas taoline linn nagu Mükeene. Paraku ei jutusta antud teosed Mükeene tsivilisatsiooni langemisest ning seetõttu lähtun oma töös peamiselt hilisemate autorite (Hall, Dickinson, Osborne, Clive) uurimustest antud teemal, mille abil saame parema ülevaate erinevatest põhjustest ning mille abil on võimalik paremini analüüsida reaalseid põhjuseid tsivilisatsiooni hävinguks

Käesoleva uurimuse eesmärk on analüüsida erinevaid Mükeene tsivilisatsiooni langemise põhjuseid ning paigutada kõik võimalikud teooriad ühte uurimusse, mis annab tulevastele teema uurijatele võimaluse saada ülevaate Mükeene tsivilisatsiooni langemisest ühest uurimusest. Põhiliseks põhjuseks antud tsivilisatsiooni langusel on mingit sorti võõrrahva, olgu selleks võõrrahvaks herakleidid, doorlased või mererahvad, sissetung, millest tulenevalt sealne kohalik rahvas emigreerus. Oma töös püüangi anda põgusa ülevaate Mükeene tsivilisatsioonist ja kultuurist ning

välja selgitada, missugust rolli mängisid eelnimetatud võõrrahvad Mükeene tsivilisatsiooni languses.

Esimeses peatükis peatun pikemalt Mükeene tsivilisatsioonil ning selgitan lähemalt antud kultuuri tähtsust. Järgnevates peatükkides toon välja teooriaid erinevate võõrrahvaste sissetungist Mükeenesse, mis viisid tsivilisatsiooni hävimisele. Samuti käsitlen ühes peatükis võimalike alternatiivsete seletuste üle, mis võisid põhjustada Mükeene kultuuri ja tsivilisatsiooni hävingut. Viimases peatükis toon välja olulised muutused, mis leidsid aset peale Mükeene tsivilisatsiooni hävimist.

1. Mükeene kultuur

Mükeene kultuuri (tuntud ka kui Kreeta-Mükeene kultuur) suurimad keskused olid maismaal, Peloponnesuse poolsaarel ja Kesk-Kreekas, siiski arvatakse, et kultuuri mõju ulatus kaugemalegi². Arvatavasti tulid mükeenlased Kreekasse ajavahemikus umbes 1700 – 1600 e.m.a. ning ajavahemikus 1425 - 1365 e.m.a muutus Mükeene ühiskond riigiks, millest annavad märku losside teke ja Lineaarkirja B leiud.³ Alates XIV sajandist e.m.a hakkas Mükeene eliit oma rikkusi investeerima paleede ehitusse, mis toimisid kui majanduskeskused, seal varuti põhiliselt vilja ning koguti makse maa-piirkonnas elavatelt inimestelt⁴. Ajavahemikus 1365 - 1300 e.m.a saavutasid lossid oma hiilgusega haripunkti. Tuntuimad ja tähtsaimad tunnistajad Mükeene hiilgeaegadest on linnusemüürid ning Mükeene linnus. Mükeene juhtivad asustusalad olid vägagi rahvarohked. Arvatakse, et populatsioon nendes piirkondades ulatus mitme tuhande inimeseni ning kõige tsentraliseeritud kohad olid tseremoniaalsed ja administratiivüksused – paleed.⁵

1.1 Mükeene loss ning muud rajatised

“Mükeene linnus võttis enda alla järskude nõlvadega künka kolmnurkse tipu, mida laiendas suurtest ebakorrapärase kujuga, rohmakalt tahutud kivipankadest kunstlik terrass. Niisugustest 5-6-tonnistest kividest oli ehitatud ligi 1 km pikkune kindlusemüür, mis lossi rõngana ümbritses. Mükeene akropolile pääses läbi kuulsa Lõvide värava. Loss oli keeruka plaaniga ja seal oli palju ruume. Paraadruumide seinu katsid kunagi freskod, säilinud ei ole neist aga peaaegu mitte midagi. Linnuse elanikud võisid vastu pidada pikaajalisele piiramisele: vett saadi maa-alusest allikaveega täituvast basseinist, mille juurde viis mugav trepikäik.”⁶

Mükeene lossi süsteemi saab defineerida kui regionaalpoliitika kompleksi, mis kandis endas majanduslikku, religioosset kui ka poliitilist rolli⁷. Losse juhtisid mõjuvõimsad *wanaxid*, keda

2 Dickinson, 2006: 24

3 Fagan, Beck, 1996: 7

4 Hall, 2007: 42

5 Dickinson, 2006: 25

6 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 87

7 Yasur-Landau, 2010: 35

toetas oma tegemistes kultuurne eliit⁸.

Peale uhkete paleede rajati ka teid ja sildu, mille jäänused annavad tunnistust sellest, et erilist tähelepanu pöörati kaubandusele ja sõjavankrite rakendamisevõimalustele. “Linna laiad tänavad olid sillutatud ning varustatud kanalisatsiooniga. Mükeenest said alguse Argolist läbivad heakorrastatud teed; madalamates kohtades olid ehitatud kivist teetammid”⁹. Mükeene kultuuri määravateks elementideks oli meresõit, kaubandus ning ka sõjakas iseloom. Viimasest annab aimu ka fakt, et Kreeta allus Mükeenele, mida näitab asjaolu, et Kreeta kuningas Idomeneus võttis Trooja sõjast osa Mükeene kuninga alluvana.¹⁰ Samuti on arvatud, et piirkonnas oli kasutusel poliitiline süsteem, mida juhiti just Mükeenest.¹¹

1.2 Matmiskombed

Mükeene kultuurist annavad aimu ka matmiskombed ning hauakambrite leiud. Alates sellest, kui Schielmann arheoloogiliste kaevamistega Mükeenes alustas, on sealsetest haudadest ilmsiks tulnud, et surnud maeti koos suure rikkusega. Väljakaevamistel on avastatud nii relvi, juveele, sõrmuseid, käevõrusid, kaelakeesid, kullaga töödeldud võösid, kuldmaske surnute nägudel ja veel palju muudki¹². Mükeene kuningatele rajati kuppelhaudu, mis pärinevad XIV sajandist e.m.a. Kõige tähelepanuväärsem hauakamber “Atreuse varakamber” paistab eriti silma oma hiilgusega. “Hauakambrisse viis 36 meetri pikkune ja 6 meetri laiune käik, mille seinad olid laotud suurtest kiviplokkidest. Käigu ja ümmarguse kambri vahelist ukseava kaunistasid kaks rohelist marmorist, peene ornamendiga kaetud poolsammast. Hauakambri läbimõõt on 14,5 meetrit ja kupli kõrgus 13,2 meetrit. Kuppel on laotud peaaegu täisnurksetest tahutud plokkidest, mis puutusid kokku ainult sissepoole pööratud servi mööda; plokkide väljapoole laienevad vahed olid täidetud väikeste kividega. Seestpoolt kaunistasid kuplit pronksrosetid. Põhjaküljelt viis väike käik täisnurksesse kambrisse.”¹³. Mükeene kuningate haudade luksus annab märku sügavast varanduslikust ebavõrdusest, milles basileus teravalt erines lihtahhailasest: ühiskonna lihtliikmed matsid tol ajal oma surnud madalatesse maa-alustesse haudadesse või kiviplaatidest kastidesse; nende haudade

8 Yasur-Landau, 2010: 34

9 Ibid : 91

10 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 90

11 Dickinson, 2006: 26

12 Hjortsø, 1999: 37

13 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 91-92

inventar oli väga tagasihoidlik¹⁴.

Arheoloogide poolt on avastatud 30 kuningliku perekonna matust, mida dateeritakse aastatega 1650 – 1500 e.m.a¹⁵. Hauad asetsesid kahe ringi kujuliselt, sest nekropol oli planeeritud muistsete sugukonnaasulate eeskujul, kus majad paiknesid ringjoont mööda ning iga haua kohale oli kuhjatud väike kääbas, mõnel lisaks veel hauaplaat, mis oli kaunistatud reljeefidega, mis kujutasid peamiselt sõda ja jahti¹⁶. Haudadel oli palkidest lagi, mis oli kaetud kivide ja veekindla savi kihiga¹⁷.

1.3 Keraamika

Mükeene kultuuris on oluline koht ka kohalikul keraamikal, mida on leitud nii dekoreeritud kui ka kaunistamata vormis¹⁸. On teada, et mükeenlased eksportisid oma keraamikat nii Kaananisse, Küprosele kui mujale¹⁹ ning Mükeene keraamika oli väga hinnatud just omapärase stiili tõttu. Suurimaks Mükeene keraamika importijaks oligi Küpros ning teisele kohale jäi Kaanan²⁰. On teada, et Küprosel hinnati Mükeene keraamikat väga ning nii Küprosel kui mujal kasutati Mükeenest eksporditud anumaid lõhnastatud õlide, mida valmistati väga suure tähelepanu ning järelvalve all, hoidmiseks²¹.

Umbes 1200 aastat e.m.a tabas Mükeene piirkonda katastroof, mille tõttu omapärane ja suursugune kultuur ning kaunid ja uhked lossid hävisid ning mida kunagi uuesti üles ei ehitatud. Järgnevalt püüan välja tuua erinevaid põhjusi, kes ja miks võisid Mükeene tsivilisatsiooni hävitada.

14 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 91-92

15 Ibid: 83

16 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 83

17 Ibid

18 Dickinson, 2006: 25

19 Yasur-Landau, 2010: 194-195

20 Ibid

21 Dickinson, 2006: 33

2. Mükeene tsivilisatsiooni langemine

Mükeene tsivilisatsiooni langemist dateeritakse 1200 aastasse e.m.a ning ühte konkreetset põhjust, miks antud kultuur hävis, pole. Samas ajavahemikus (umbes 1200 a e.m.a) on näha mitmete Peloponnesuse poolsaarel asuvate Mükeene keskuste vägivaldet hävingut, põlengut või hülgamist²².

Umbes XII sajandil e.m.a kaovad mükeene ajastule iseloomulikud suured tugevasti kindlustatud lossid ning kaob unustusse mükeene perioodi kõrgtasemeline arhitektuur, kunst ja käsitöö ning isegi kiri.²³ Kulus sajandeid, enne kui kreeka meistrid saavutasid oma ahaia eelkäijate tehnilise täiuslikkuse. Nagu teada, olid Mükeene valitsejad tihedas läbikäimises mitte üksnes Vahemere saarte ja Väike-Aasia, vaid isegi Egiptuse ja Süüriaga. Paraku näitavad aga hilisemad leiud, et kreeklased elasid I aastatuhande algul e.m.a peaaegu täiesti isoleeritult²⁴.

Sageli tuuakse Mükeene tsivilisatsiooni langemise põhjuseks tulekahjut²⁵, maavärinat²⁶ või võõrrahvaste, olgu nendeks siis doorlased²⁷, herakleidid²⁸ või mererahvad²⁹, sissetungi. Järgnevalt selgitangi igat eelnimetatud võimalikku varianti, miks Mükeene tsivilisatsioon langes, lähemalt.

22 Osborne, 1996: 35

23 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 96

24 Ibid

25 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 91-92

Dickinson, 2006: 43

26 Ibid : 45

27 Hall, 2007: 49

Dickinson, 2006: 44

28 Hall, 2007: 49

29 Ibid : 51

Dickinson, 2006: 45

2.1 Herakleidid

Selleks, et täpsemalt mõista herakleidide teooriat Mückeene langemisel, tuleb esmalt selgitada Heraklese tähtsust ja seost Mückeenega.

2.1.1 Herakles

“Herakles oli kõigi aegade suurim kangelane, kes oma päritolult oli pooleldi inimene ja pooleldi jumal, ühesõnaga heeros ja Zeusi poeg. Tema ema oli Mückeene kuningatütar Alkmene, abielus Teeba kangelase Amphitryoniga, kes oli Mückeene ja Tirynsi kuninga Perseuse pojapoeg. Alkmene ilu olevat niivõrd lummas, et Zeus temasse armus. Zeusil vedas, sest Amphitryon oli parajasti sõjakäigul, ümberkehastumise spetsialist Zeus kehastas end nüüd temaks ning veetis öö Alkmeneaga. Kui järgneval õhtul saabus koju aga õige Amphitryon, veetsid ka nemad koos öö ning selliste tormiliste ööde tulemuseks olid kaksikud. Esimene, kes ilmale tuli oli Zeusi poeg, teine aga Amphitryoni oma, need olid kangelased Herakles ja Iphikles, kes olid seega poolvennad. Zeus oli Alkmene juures korda saadetud vägitüki üle nähtavasti uhke ning kuulutas, et see prints, kes esimese järeltulijana Tirynsi kuninga Perseuse järel sündima pidi, saab seda linna valitsma ning kõik Mückeene ja Perseuse järeltulijad pidid talle kuuletuma. Hera, kes oma kaasa teo üle sugugi õnnelik ei olnud mängis nüüd maha kavaluse, kuidas tulevane Herakles ei saaks Zeusi poolt ette kuulutatud valitsejaks ja sündiski nii, et hoopis üks Perseuse miniatest sünnitas varem poja, Eurystheuse, kellest Mückeene tulevane valitseja sai.”³⁰

2.1.2 Herakleidide teooria

Herakles oli küll sündinud ja kasvanud Teebas, kuid samahästi oleks ta võinud olla troonipärija Tirynsis ja Mückeenes. Kui Herakles pärast tuleriidal hukkamist oli “troonide mängust” kõrvaldatud, kartis kuningas Eurystheus endiselt tema järeltulijate kättemaksu³¹. Herakleide oli palju ning vanaajal oldi veendumusel, et müütiliste valitsuskodade ajaloolised kangelased olid kindlustanud

30 Hjortso, 1999: 166-168

31 Ibid : 179

Diodorus V 57

oma järeltulijatele ausa õiguse kangelase maa-ala suhtes, seetõttu oli ka Heraklese järeltulijatel soov seaduspäraselt neile kuuluvad maa-alad vallutada³². Herakleidid käisid oraaklilt nõu küsimas kunas neil oleks võimalik tagasi pöörduda oma maa-aladele ning oraakel soovitas neil “ära oodata kolmanda saagilõikuse”³³. Seda nõu mõisteti valesti ning esialgsed katsed isa maad tagasi vallutada ei õnnestunud. Pöörduti uuesti oraakli poole, kes neile mõistatusliku teate andis: nad võivad ainult juhul, kui valivad endale kolmesilmse juhi; juhuslikult kohtasid herakleidid Oxylost, kel oli vaid üks silm, kuid ratsutas eeslil, kel olid mõlemad olemas – tema pidigi olema eelnimetatud kolmesilmne ning Oxylose abiga vallutati Tiryns, Mückeene ja suured kindlused ning Heraklese vana riik kuulus lõpuks neile³⁴.

Diodorus kirjutab Herakleidide vallutusest samuti kui nende soovist vallutada tagasi Heraklesele pärimise järgi kuulunud maa-alad. Herakleide kardeti ning nende vastu sõtta ei mindud kergekäeliselt. Herakleidid said lisa abiväge ateenlastelt ning selle tulemusel löödi puruks Eurystheuse väed, mille tulemusel said herakleidid veelgi liitlasi juurde. Mückeene uus kuningas Arteus, koos oma liitlastega, astus Herakleidide vastu ning Isthmosel kohtuti herakleididega, kes kutsusid vastast kahevõitlusele. Tegea kunigas Echemos võttis herakleidide väljakutse vastu ning kahevõitluse tulemusel herakleidid küll kaotasid ning pidasid kinni enne võitlust antud lubadusest kaotuse korral 50 aasta jooksul Peloponnesusse mitte tagasi tulla. Kui aga 50 aastat sai täis, naasesid herakleidid Peloponnesosse³⁵.

Ka Apollodorus jutustab Heraklese järglaste saatusest ja Peloponnesosele tungimisest. Loo muster on sarnane eelnimetatud Diodoruse omale, tuues taaskord välja herakleidide vereõigust Mückeenele, vallutused Peloponnesel peale Eurystheuse langemist ja herakleidide käimist oraakli juures nõu pidamas³⁶.

Niisiis võib pidada herakleide üheks Mückeene linnuste ja tsivilisatsiooni hävitajateks, kes vallutasid vere poolest neile kuulunud maa-alad tagasi. Siinkohal tuleb arvestada, et nii Herakles kui herakleidid on mütoloogilised kangelased ning tõepõhja, kas antud tegelaskujud ka reaalselt

32 Hjortsø, 1999:179

33 Ibid

34 Ibid : 180

Apollodrus VIII 3-4

35 Diodorus V 57 - 58

36 Apollodrus VIII

eksisteerisid, pole. Siiski tuleb mainida, et kreeklaste jaoks on kõikidel müütidel ning mütoloogilistel kangelastel olemas all tõepõhi ning kreeklased usuvad nende, kui ajalooliste kangelaste eksisteerimist.

2.2 Doorlased

Doorlased tulid Kreekasse 80 aastat pärast Trooja sõda, seega XII saj. (e.m.a) keskpaiku.³⁷ Dooria hõimud, kes elasid algselt Lõuna-Illüürias, olid sotsiaal-majanduslikult madalamal arenemistasemel kui ahhailased, kuid nad tõid endaga kaasa vasega võrreldes täiuslikuma metalli – raua – kasutamise oskuse, mis oli kreeka ühiskonna edaspidises arenemises otsustava tähtsusega³⁸. Doorlaste tulekut Kreekasse kutsutakse ka doorlaste invasiooniks, mille tulemusel toimus Mükeene piirkonnas suurem populatsiooni liikumine. Samuti kõneldakse ka faktist, et migreerumine Mükeenest leidis aset enne doorlaste invasiooni³⁹.

2.2.1 Doorlaste invasioon

Doorlaste sisserändamise kohta on kreeka traditsioonis säilinud palju legende, millest ühes versioonis kinnitatakse eelpool mainitud Heraklese järglaste tulemist tagasi oma esivanemate maale⁴⁰. Doorlaste esimesi rünnakuid dateeritakse juba XIII sai e.m.a lõppu, kuid siis tõrjuti need ahhailaste poolt edukalt tagasi, hiljem XII sajandil e.m.a, tungisid doorlased koos teiste kreeka hõimudega Kesk-ja Lõuna-Kreekasse kahe lainena, hõivates Epeirose, Akarnaania, Aitoolia, Elise ja Korintose piirkonna, mille tulemusel sai eriti kannatada Argolis, kus paljud linnad, sealhulgas Mükeene, doorlaste poolt purustati ja põletati⁴¹. Doorlaste sisserändamisele, mille tulemusel ilmusid Hellasesse uued hõimud, järgnes suure osa ahhailaste ümberasumine⁴², millest võime järeldada, et ka mükeenlased olid sunnitud võitluses doorlastega alistuma ning oma asualadelt lahkuma.

Mitmeski käsitluses⁴³ leitakse, et herakleidid ja doorlased on üks ja seesama rahvas, peamiselt seetõttu, et mõlemal juhul toimuvad sündmused samas ajavahemikus, mõlemad rahvad tulevad Mükeenet ründama samast piirkonnast ning tulemuseks on kohalike mükeenlaste lahkumine oma kodukandist. Kuna herakleidide puhul on siiski tegu mütoloogiliste tegelastega ning doorlaste puhul ajaloolise hõimuga võime arvata, et tegu on ühise nimetajaga, doorlastega, kellest kreeka

37 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 95

38 Ibid

39 Dickinson, 2006: 44

40 Ibid

41 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 96

42 Ibid

43 Hjortsø, 1999: 181

Hall, 2007: 44

mütoloogias on loodud pilt kui mütoloogilise kangelas Hereklese järeltulijatest.

2.2.2 Doorlaste sissetungi tagajärjed

Doorlaste sissetungi tulemusel paljud mükeenlased migreerusid, jättes oma kodukoha ning asusid elama uutesse paikadesse. Hall (2007) argumenteerib antud teemat väga põhjalikult, tuues siinjuures välja ka oletuse, et mükeenlaste migreerumine ei olnud seotud doorlaste sissetungiga, võttes siinkohal aluseks Kreeka dialektide leviku⁴⁴. Igal Kreeka linnal oli oma kohalik dialekt, kuid sarnaseid iseloomulikke jooni leidis kõikides dialektides, mille põhjal on Kreeka dialektid jagatud nelja suuremasse gruppi: Lääne-Kreeka dialektid, mida kõneldi Loode- ja Kesk-Kreekas; Aeooli dialektid, mida kõneldi Tessaalias, Boiootias, Lesbosel ja edela Väike-Aasias; Attika-Ioonia dialektid, mida kõneldi Attikal, Euboial, Küklaadidel ja Väike-Aasia keskraannikul; Arkaadia-Küprose dialektid, mida kõneldi Arkaadias ja Küprosel⁴⁵. Hall selgitab, et selleks, et tutvustada uut dialekti mingis kindlas regioonis, ei pea toimuma migratsiooni, tuues siinkohal aluseks, et keele või dialekti ajalugu ei ole tingimata sama taustaga kui keelt kõnelevate rahvaste ajalugu⁴⁶. Teise põhjusena toob Hall välja fakti, et eelnimetatud dialektid levisid oma algsetest piirkondadest ka ida poole, mis tõstatab võimaluse, et lingvistilised tunnused, mida dialektid jagasid, ei pea ilmingimata olema päritavad proto-dialektist, mida kõneldi ennemuistsel kodumaal, vaid sarnasused ja dialektide segunemine tuleneb pidevast kontaktist dialekti algupärase asukoha elanike ja hilisemate kõnelejate vahel⁴⁷. Eelnimetatud argumendi näiteks, toob Hall välja, et “dooria” dialekt levis nii olukorras, kus oldi kontaktis teiste Lääne-Kreeka dialektidega kui ka juhul, mil kontakti ei olnud⁴⁸.

2.2.3 Doorlaste invasiooni vastuväited

Hall (2007) toob oma uurimuses välja ka arheoloogilise fakti, miks doorlased ei hävitanud Mükeene tsivilisatsiooni, vaid saabusid aladele hoopis sajandi jagu hiljem peale katastroofi. Nimelt oli hävingu jälgi ka Parose saarel, mis ei olnud kunagi doorlaste poolt asustatud ning seetõttu argumenteerib ka Hall, et doorlased saabusid Mükeenesse umbes sajand hiljem peale suurt hävingut

44 Hall, 2007: 45

45 Ibid

46 Ibid

47 Ibid

48 Ibid

ning võtsid hõlpsasti üle kohaliku tsivilisatsiooni, mida oli varasemalt juba nõrgendatud kellegi teise poolt või mingil muul põhjusel⁴⁹. Halli teooria järgi tulid küll doorlased Mückeene aladele, kuid ei põhjustanud kultuuri ja tsivilisatsiooni hävingut, vaid laastav katastroof oli juba varasemalt kellegi või millegi muu poolt põhjustatud.

Osborne (1996) leiab, et Doorlaste invasioon võib anda hea selgituse hilisematele lingvistilistele muutustele Kreekas, kuid see ei anna alust arvata, et taoline sündmus reaalselt aset leidis⁵⁰. Ta (Osborne) toob välja argumendi, et vaadeldes konteksti, kuidas Ioonia migratsioonist, doorlaste invasioonist ja herakleididest arhailisel ja varajasel klassikalisel perioodil kõneldi ning kuidas antud sündmusi kirjeldati, tulevad ilmsiks mõningad tähelepanekud. Nimelt esimesest korda mainib herakleide Tyraios, kes kirjutas lugusid Spartas ajal, mil Sparta oli raskustes ning herakleidide tulek oma kodumaale andis spartalastele õiguse Messeenia üle⁵¹. Samamoodi kujutati hiljem ka doorlasi kui oma esivanemate maale tagasitulijaid. Aluse arvata, et nii doorlased kui ka herakleidid tulid Mückeenesse hiljem, mil häving oli juba toimunud, annavad ka hilisemad kaevamised Mückeenes. Arheoloogiline informatsioon annab teada, et Mückeene poliitiline aparatuur ei ole hiljem edasi kandunud vaid jäljetult kadunud⁵².

Dickinson (2006) toob doorlaste invasiooni teooria kohta välja huvitava fakti. Nimelt, kuna Mückeenes oli üpris suur populatsioon ning Mückeene loss oli ehitatud kindlusatult, oleks taolise võimsa kompleksi hävitamiseks tarvis väga suurt hulka rahvast. Kuna meil puuduvad aga arheoloogilised andmed sellest, et doorlaste invasioonil oleks osavõtnud tohutu hulk inimesi võib siinkohal doorlaste vallutamise teooria seada kahtluse alla⁵³. Samuti tundub Dickinson (2006) arvates ebatõenäoline, et sooviga vallutada mingit piirkonda hävitatakse kõik seal asetsev⁵⁴ ning teatavasti sai Mückeene XII sajandil e.m.a laastavalt kahjustada.

Kuigi Dickinson (2006) toob välja mitmeid põhjuseid, miks doorlaste invasioon ei saanud olla Mückeene kultuuri hävitajaks on siiski oluline märkida, et doorlastel on olemas ajalooline taust, kus teadaolevalt nad vallutasid suure osa Peloponnesuse poolsaarest, mis annab alust arvata, et ka Mückeene võis nende teele sattuda ning seeläbi mingil määral hävineda.

49 Hall, 2007: 49

50 Osborne, 1996: 50

51 Osborne, 1996: 50

52 Ibid: 51

53 Dickinson, 2006: 50

54 Ibid: 51

2.3 Mererahvad

Peale doorlaste ja herakleidide pakutakse üheks Mükeene tsivilisatsiooni langemise põhjustajateks ka mererahvaid (*Sea People*). Paljudes kajastustes leitakse, et just mererahvad olevat need, kes Mükeene tsivilisatsiooni kadumise põhjustajateks on olnud, kuid ei arvata, et mererahvad oleksid sõjaliselt sisse tunginud ja losse hävitanud, vaid pigem on tegu rahvaste rändega, mille tulemusel Mükeene rahvas oma piirkonnast lahkus ning mererahvad mahajäetud linna vallutasid.

2.3.1 Mererahvaste tegutsemine

Mererahvad tegutsesid Vahemere regioonis 1276 – 1178 a e.m.a ning põhiliselt tegelesid nad rüüstamisega⁵⁵, mis annab alust arvata, et taolise kultuuriga rahvas võis olla üheks Mükeene tsivilisatsiooni kukutajaiks, võttes siinjuures arvesse, et nende tegutsemisperiood jäi just Mükeene tsivilisatsiooni langemisega samasse ajajärku. Peamiselt on siiski teada mererahvaste vägitegudest just Egiptuses, kuna sealsetel templijoonistel ja hieroglüüfidel on kujutatud just mererahvaste ja egiptlaste vahelisi sõdimisi nii Ramses II, Merenptah kui ka Ramses III valitsusajal⁵⁶.

Mererahvastest teame suuresti tänu allikatele Egiptuses, kus templi reljeefijoonistel neid kujutatakse, kuid mererahvaste endi päritolu on meile tänaseni teadmata. Siinkohal tasub mainida, et Egiptusest pärit allikmaterjal on küllaltki rohke ning just tänu sellele, et mõistetakse hieroglüüfikirja saame teada ka mererahvastest. Kuna Mükeenes kasutati kirjas vaid lineaalkirja B ning seda tänapäeval lugeda ei osata, tuleb siinkohal võtta arvesse oletusse, et paljugi mererahvaste kohta on meil veel teadmata.

Siiski on oluline märkida, et samal ajal, kui toimus katastroof Mükeenes, leidsid sarnased purustused aset ka paljudes teistes linnades nii Küprosel, Anatooolias kui Vahemere idaosas⁵⁷. Karnaki templi pealiskirjadel mainitakse Egiptuse vaarao Merneptah'i võitu, tema viiendal valitsemisaastal (1208 e.m.a), Liibüa sissetungijate üle, keda juhtis nende ülem Meryre ning retkel olid kaasas ka põhjast tulnud abiväed, kelle kaasabil rünnati nii maalt kui merelt⁵⁸. Taoline sõjaline

55 Mark, 2009

56 Ibid

57 Hall, 2007: 51

58 Hall, 2007: 51-52

aktsioon annab aimu mererahvaste käitumisest ning paneb aluse arvata mererahvaste rüüsteretkedele ka mujal kui vaid Egiptuses.

2.3.2 Mererahvaste teooria selgitus

Yasur-Landau (2010) toob korduvalt oma teoses välja, et Mükeene tsivilisatsioon oli juba enne hävinud kui mererahvad oma jala Mükeene pinnale tõstsid. Samal seisukohal on ka Dickinson (2006), kes toob välja, et migratsioon kindalsti Mükeenes toimus, kuid põhjuse ei andnud selleks mitte mererahvad, vaid miski muu, tuues siinkohal välja võimaliku teooria, et mererahvad varitsesid Mükeenet ennetamaks tsivilisatsiooni taastõusu⁵⁹. Dickinson (2006) toob välja ka argumendi, miks mererahvaste teooria ei ole kõige vettpidavam põhjus Mükeene tsivilisatsiooni hävimiseks – meil puuduvad arheoloogilised allikad sellest, et mererahvad oleksid oma teekonnal Mükeene hävitanud või rüüstanud, mis oli mererahvastele iseloomulik käitumine,⁶⁰.

Mererahvaste teooria leiab kõneainet pea igas Mükeene tsivilisatsiooni langemist käsitlevas artiklis ning peamise põhjuse selleks annabki just mererahvaste tegutsemine samal perioodil, mil leidis aset Mükeene kultuuri hävimine. Nõustun siiski siinkohal Dickinsoni (2006) seletustega, miks Mükeene tsivilisatsiooni langemise põhjuseks ei saa pidada mererahvaid just seetõttu, et kuigi nende (mererahvaste) iseloomuses oli sõdimine ning rüüstamine ei anna see piisavat põhjust või alust arvata, et just mererahvaste tõttu Mükeene kultuur hävines. Võib aga oletada, et peale Mükeene tsivilisatsiooni häivimist kasutasid mererahvad võimalust sealse piirkonna rikkuste kogumiseks.

59 Dickinson, 2006: 45

60 Ibid: 48

2.4 Rünnakud teistel Vahemere-äärsetel aladel

Järgnevalt toon välja 13. sajandi lõpu ja 12. sajadil toimunud rünnakuid erinevates Vahemere-äärsetes maades, võttes siinkohal aluseks Cline (2014) uurimuse⁶¹.

Cline toob oma uurimuses välja erinevate arheoloogiliste kaevamiste tulemusel välja tulnud leiud ning annab ülevaate Vahemere-äärsetel aladel aset leidnud hävingutest, mille tulemusel mitmed teisedki linnad peale Mückeene, umbes samal perioodil hävinesid.

Ugariti linnast on leitud savitahvleid, mis kirjeldavad suuremas osas kaubandussuhteid Vahemereäärsete aladega, olgu nendeks siis Küpros, Egiptus või Egeuse piirkond. Tekstilised asitõendid erinevatest Ugariti majapidamistest toovad välja, et kontakt ja kaubandussuhted teiste linnadega olid tugevad kuni viimse hetkeni, mil Ugarit hävis ning hävingu aja on Cline dateerinud 12.sajandi paiku e.m.a⁶². Arheoloogid, kes Ugaritis on kaevetöid teinud kirjeldavad, et on märke varingutest, tulekahjust ning tuhast⁶³. Marguerite Yon, arheoloogiliste kaevamiste direktor leiab, et Ugarit hävis vaenalse rünnaku, mitte tulekahju tagajärel nagu varasemalt Scheffer oli oletanud⁶⁴. Yon põhjendab enda teooriat sellega, et rusudest on leitud hulgaliselt vibunooli ning linnaelanikud, keda oli umbes kaheksa tuhat, olid põgenenud jättes maha väärisesemeid, millest nii mõnedki olid vaenlase eest kaitseks maa-alla peidetud⁶⁵.

Cline arutleb oma uurimuses, et Ugariti hävingu põhjusteks võib olla Mererahvaste sissetung, kuna on leitud savitahvel Ugaritist mis kirjeldab võõrväe sissetulekut laevadega. Samuti usub Cline, et tegu oli Mererahvaste esimese, mitte teise invasiooniga, paigutades Ugariti hävingu samasse perioodi, mil mererahvad Egiptust ründasid aastal 1207 e.m.a⁶⁶.

Hitiitide pealinn Hattuša hävines ja jäeti maha XII sajandi alguses e.m.a. Kuigi sageli on selles süüdistatud Mererahvaid arutleb Cline, et Mererahvaste sissetung sisemaale Hattušasse ei tundu loogiline ning annab hitiitide pealinna hävingule hoopis teise põhjuse. Nimelt usub Cline arheoloogiliste asitõendite alusel, et osa Hattušast hävines tulekahjus, kuid linn jäeti maha enne kui

61 Cline, 2014

62 Cline, 2014: 108

63 Ibid: 108-109

64 Ibid: 109

65 Ibid

66 Ibid: 112

võõrrahvad saabusid, tuues siinkohal selgituseks, et väärisesemeid, mis oleksid võinud kuuluda linna ülemise kihi esidajatele, pole leitud⁶⁷.

Cline leiab, et suure tõenäosusega hävines ning rüüstati hitiitide pealinn kauaaegsete vaenlaste Kashkade, mitte mererahvast poolt, kuna esimest vaenlast on mainitud korduvalt ka varasematel savitahvlitel ning pole tõendeid, et Mererahvas oleksid kunagi tulnud rüüstama sisemaal asuvaid alasid⁶⁸.

Cline toob oma uurimuses välja teisigi näiteid Vahemere-äärsete alade hävimisest, olgu selleks siis Tiryns, Pylos või Trooja. Uurides arheoloogilist materjali selgub, et enamustes linnades, mis 12.sajandi paiku e.m.a hävinesid on purustuste jäljed sarnased – leidub tulekahju jälgi ning varinguid, samuti annavad savitahvlid meile teada, et kuni linnade hävinemiseni toimus kaubandus ning hoiti sidet teiste linnadega. Cline pakub välja erinevaid selgitusi, miks just sellel perioodil leidis aset nii suuremahuline häving Vahemeres, alustades Mererahvastest ning lõpetades maavärinaga, kuid vaid ühte kindlat selgitust Cline välja ei paku.

67 Cline, 2014 : 126

68 Ibid

2.5 Alternatiivsed seletused

Mükeene tsivilisatsiooni languse üheks põhjuseks võib kindlasti pidada kliima muutumist jahedamaks, mis tõi endaga kaasa viljasaagikuse vähenemise ning näljase rahva rahulolematuse. Kliima jähkemist sellel perioodil tõestavad veetaseme langus Šveitsi järvedes ning liustike liikumine Himaalajas⁶⁹. Mõnedki klimatoloogid on arvamusel, et pronksiaja lõpul leidis aset väike jääaeg ning Karnaki templist leitud tahvlitelt on leitud viiteid, mis näevad ette korraldusi näljahädaks⁷⁰.

2.5.1 Maavärin ja muud loodusnähtused

Mükeene tsivilisatsiooni hävingu põhjuseks peetakse ka ebatavalist seismilist aktsiooni ning taoline oletus tehti esmakordselt Spyridon Iakovides ja Klaus Kilian poolt⁷¹. Dickinson (2006) toob välja oletuse, et Egeuse mere piirkonnas toimus mitmeid väiksemaid maavärinaid, mis põhjustasid kuhjuva efekti, mis lõppkokkuvõttes viisid tsivilisatsiooni hävimisele⁷². Ka Cline (2014) toob oma uurimuses välja oletuse suurest maavärinast, mis Vahemerepiirkonda 12.sajandil e.m.a tabas⁷³. Maavärina teooria vastu räägib aga palju erinevaid argumente. Tolm ning tahmased purustused annavad aimu, et Mükeene lossid pidid hävima suurpõlengu tõttu, kuid on ebatavaline, et maavärin tekitab taolise laastava tulekahju, samuti tuleb siinkohal mainida, et kui tegu oleks olnud maavärinaga, leiaksime rusude alt ka nende jäänuseid, kes looduskatastroofi tagajärel löksu jäid – taolisi leide aga pole⁷⁴. Võib oletada, et Mükeene rahvastikul oli aimdus tulevases katastroofist, mistõttu jäeti kodukoht seljataha ning põgeneti enne, kui marodöörid süütasid linna põlema, siiski tuleb ka siinkohal ette vastuolu - põgenemise korral poleks suure tõenäosusega ellujääjad enam uuesti ehitanud kindlusi rannikualale, kuid paraku on mitmeid leide just rannikuäärsetest kindlustest⁷⁵. Samuti räägib maavärina vastu fakt, et selle tulemusel poleks säilinud Mükeene tuntud linnusemüürid, samuti ei ole linnusemüüridel märke tulekahjust ning viieteistkümnest Tirynsi madalama kindluse majadest on leitud vaid ühe inimese skelett⁷⁶.

69 Dickinson, 2006: 53

70 Ibid: 54

71 Ibid

72 Ibid: 45

73 Cline, 2014: 140

74 Dickinson: 54

75 Ibid

76 Ibid

Niisiis võib siinkohal arvata, et Mückeene tsivilisatsiooni langemise ajal (XII saj e.m.a) leidsid aset mitmetki loodusnähtused, mis võisid anda tõuke tsivilisatsiooni hävinguks. Kuna tol ajal ei dokumenteeritud aga loodusnähtused, olgu selleks siis kliima jahenemine või maavärin, saame siinkohal järeldusi teha vaid hilisemate leidude põhjal. Kuna looduskeskkonna muutumine toob endaga paratamatult kaasa kohaliku rahva harjumuspärasest elurütmist väljaviimise, võime siinkohal arvata, et kliima muutumine oli üheks põhjuseks, miks mückeenlased migreerusid ning oma asualadele enam hiljem sama võimsaid losse asemele ei ehitanud. Kuna maavärina kohta puuduvad selged allikad ei saa seda tuua välja peamiseks põhjuseks, miks Mückeene tsivilisatsioon hävis.

Hall (2007) toob välja ka oletuse, et eelnimetatud väike jääaeg tõi endaga kaasa niivõrd suured kliimamuutused, mis mõjutasid drastiliselt varasemat saagi kogumist ja jagamist, et vaesem ja näljane rahvas tõstis ise mässu, mis viis tsivilisatsiooni hävimiseni⁷⁷. Ka hilisematest ajaloolistest allikatest on teada olukordi, mil toidupuudus on tõstatanud mässu Inglismaal⁷⁸.

Osborne (1996) selgitab meile Thucydides teooriat sellest, kuidas peale Trooja sõda naasenud rahvas rändas Egeuse mere erinevatesse rannikualadesse, nii Tessaaliast Boiootiasse kui ka doorlaste invasiooni⁷⁹. Ka hilisemad leiud annavad märku, et taoline rahvaste liikumine võis aset leida, kuid Osborne toob siinkohal välja ka olulise fakti, et peale Thucydidese ei ole keegi teine kirjeldanud taolisi eksirännakuid⁸⁰.

77 Hall, 2007: 53

78 Earl, 1848

79 Osborne, 1996: 47

80 Ibid: 47-48

3. Mükeene tsivilisatsiooni langemise tagajärjed

Mükeenlaste migratsiooni, olgu see siis vabatahtlik või sunnitud, kohta leiame palju erinevaid tõendeid, alustades Kreeka keele dialektide levikuga, millest kõnelesime juba doorlaste peatükis, kui ka Mükeene keraamika levikuga. Algse tsivilisatsiooni kadumine ja mükeenlaste migreerumine tõi endaga kaasa palju muudatusi ning tagajärgi, mida lähemalt selgitan.

3.1 Migratsioon

Kuigi Hall (2007) selgitas, et dialekti levikuga ei pea ilmtingimata kaasnema migratsioon või migratsioon üksinda ei anna põhjust dialekti levikuks⁸¹, tuleb tõdeda, et peale XI sajandit e.m.a, mil lõppes doorlaste ümberasumine põhjustades suuri muudatusi Kreeka mandri ja kogu Egeuse mere piirkonna rahvastiku etnilises koosseisus, pole edaspidi selles piirkonnas enam migratsioone toimunud ning seetõttu saab helleni hõimude ümberasumise üle II aastatuhande lõpul e.m.a otsustada kreeka keele dialektide leviku põhjal arhailisel ja klassikalisel ajajärgul⁸².

Kõige rohkem muutus rahvastiku koosseis Peloponnesoses. Isesisvuse suutsid säilitada poolsaare keskel asetsev mäGINE Arkaadia ja Ahhaia ning doorlaste võimu tähtsaimaks keskuseks sai esialgu Argos, mõne sajandi pärast aga Sparta, mis asutati X sajandi keskel e.m.a. Peale Peloponnesuse hõivasid doorlased ka hulga Egeuse mere lõunapoolseid saari⁸³.

Yasur-Landau (2010) toob välja oletuse, et Mükeenlased olid juba varasemalt oma kaubandussuhete kaudu kogunud info võõraste maade, mere ja maismaa marsruutide kohta ning teadsid hiljem migreerumise käigus, olgu selle põhjuseks siis looduskatasroof või doorlaste invasioon, täpselt, kuhu minna⁸⁴.

Umbes 12. sajandil e.m.a toimus suur muutus keraamika vallas, millest annab märku Mükeene keraamika mitte importimine Küprosele, varasemalt oli kaubandus ning keraamika importimine Küprosele olnud suur osa Mükeene kultuurist ning ilmselt ka majandusest⁸⁵. Samuti annab märku

81 Hall, 2007: 45

82 Blavatskaja, Blavatski, Bokštšanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 97

83 Ibid

84 Yasur-Landau, 2010: 34

85 Yasur-Landau, 2010: 140

migreerumisest ning esialgse tsivilisatsiooni kadumisest fakt, et varasemat Mückeene keraamikat pole hilisemalt enam kasutatud ning keraamiline stiil muutus peale tsivilisatsiooni langemist märgatavalt⁸⁶. On võimalik, et mükeenlased migreerusid just ida suunas ning sellest annab meile märku fakt, et keraamika mõnel määral säilitas enda algupärase vormi ning kuigi keraamika saab rännata erinevatesse piirkondadesse kaubavahetuse teel, saab siikohal välja tuua fakti, et Küprosel on leitud Mükeenlastele omapärast ehitusstiili - stiil ei saa rännata ilma selle tegijateta ning Mükeenlastele iseloomulik keraamika, mida on leitud Egeuse mere idakaldalt XI sajandil e.m.a annab tugevalt märku, et tegu oli migratsiooniga, mitte lihtsalt kaubavahetusega⁸⁷. See idee toetab ka hilisemalt kreeka keele esinemist Küprosel: pronksist kuju, mis avastati Skales hauast Palaipaphos'elt, mille saab dateerida XI sajandisse e.m.a, on graveeritud kreeka nimi Arkaadia dialektis Küprose silpkirjas⁸⁸. Arvatavasti on tegu kreeklasega, kes on ajutiselt elanud Küprosel ning hiljem rännanud seal edasi – Skales hauakambri on avastatud keraamika leide, kuid Kreeka mõjutustega materjali on väga vähe⁸⁹.

Teine oluline muutus, mis leidis aset peale Mückeene tsivilisatsiooni langemist, on asustuse muutus. Kuigi meil pole täpseid teadmisi, kus inimesed täpselt tollel ajal elasid saame oletusi teha suuremalt jaolt vaid keraamika põhjal. Teiseks oluliseks allikaks on meile ka hauad, mis hilisemate kaevamiste käigus on paljastanud meile oma saladusi. Peale Mückeene tsivilisatsiooni hävingut ei rajatud enam ringjaid mesilaspesa-kujulisi hauakambreid, vaid muutus tavaks teha hauad madalad. Samas on jälgi sellest, et haudasid kasutati endiselt nii individuaalhaua kui grupihauana⁹⁰. Haudade põhjal saame järeldada, et nii Kreekas kui Küprosel olid varasemad asundused maha jäätud ning hilisemates asundustes ei elatud kuigi kaua⁹¹. Ajutistest elamispaikadest annab aimu asjaolu, et Mückeene traditsioonilisi kõrgkvaliteediga ehitisi enam hiljem ei valmistatud ning ajutiste elamisasemete leide on nii Karphil kui Kreetal. Taaskordsed suuremad ehitised püstitati alles hiljem, Lefkandil umbes 1000 a e.m.a⁹².

Uhkete ja võimsate ehitistega koos kadus ka administratiivne traditsioon, mille eesmärgil antud lossid olid rajatud. Oskus kirjutada dokumente lineaarkirjas B oli täielikult kadunud: meil pole mitte ainult Mückeene tsivilisatsiooni järgselt kadunud dokumentatsioon lineaarkirjas B, vaid hiljem, kui

86 Osborne, 1996: 37

87 Osborne, 1996: 38

88 Ibid

89 Ibid

90 Osborne, 1996: 35

91 Ibid: 44

92 Osborne, 1996: 44

dokumenteerimine taaskord käibele tuli, umbes kaheksandal sajandil e.m.a , polnud kasutusel enam silpkiri, milles kirjutati kombineeritud täis-ja kaashäälikuid, vaid kasutusel oli juba alfabeetiline süsteem, milles kasutatakse eraldi märke nii täis-kui kaashäälikutele⁹³.

3.2 Hilisemad leiud haudadest

Mükeene kõrgkultuuri üks omapärasemaid tunnuseid oli kuningatele uhkete esemete ning varanduse hauda kaasa panemine. Hilisematest, peale tsivilisatsiooni hävingut, Mükeene haudadest leitud esemed näitavad, et XI – X sajandi e.m.a matused on üksteisega väga sarnased, nende inventar on kehv ja ühetaoline, mis eelnenud perioodile on suureks vastuoluks⁹⁴. See annab põhjust arvata, et varased klassiühiskonnad Mükeenes, mil kuningatele pandi hauda kaasa luksust ja kulda, olid võõrrahva (doorialaste) poolt hävitatud ning nende asemele olid ilmunud hõimud, kes elasid uutes, kehvemates tingimustes. Peale tsivilisatsiooni langust (XI saj e.m.a) on leitud ka rohkem märke individuaalsest elamistasandist. Peale katastroofi mitte ainult poliitiline pool, vaid ka majanduslik ning sotsiaalne pool lagunes laiali – inimeste elatus muutus rohkem iseseisvamaks ning enam ei toetatud teineteisele (varasemalt oli oluline ühtekuuluvus ning kõik tootsid eluks vaja minevat kõigi tarbeks)⁹⁵. On tõendeid, et XI sajandil e.m.a kõik asjaajamine, mis toimus otseselt või kaudselt mingi organisatsiooni kaudu, mitte indiviidi enda algatusel, ei jäänud püsima – uus süsteem oli elanikele kas liiga keeruline või harjumatu⁹⁶.

XII sajandi e.m.a esimesel poolel pole märku Kreeka vaesustumisest, millest annab märku Attika idarannikul asunud Perati surnuaed, kust on teada üle 200 haua leiud, millest valdav enamus olid hauakambrid ning seal domineerib tüüpiline Mükeene matmiskomme – leida võib üle 800 vaasi ning muu vääriseseme, samuti ka imporditud väärisesemeid, mis annavad aimu sellest, et Kreeka oli endiselt kontaktis lähis idaga⁹⁷. Nagu ka varasemalt mainitud, leidis Mükeene keraamikat peale tsivilisatsiooni langemist ka Küprosel. Osborne (1996) leiab, et taoliste leidude avastamine annab selgelt aimu sellest, et kuigi lossid olid Mükeenel hävinenud, elas sealne kohalik rahvas nüüd uutes asupaikades, mis annab omakorda tunnustust sellest, et mükeenlased migreerusid vahetult peale

93 Osborne, 1996: 44

94 Ibid : 46

Blavatskaja, Blavatski, Bokššanin, Kazamanova, Kovaljov, Kolobova, Lentsman, Pikus, Savostjanova, 1965: 96

95 Osborne, 1996: 46

96 Ibid

97 Osborne, 1996: 35-36

tsivilisatsiooni langemist⁹⁸.

98 Ibid: 36-37

Kokkuvõte

Mükeene tsivilisatsiooni langemise tulemusel kadus maailmast üks omapärane, suursugune ning Maailma ajaloos olulist rolli mängiv kultuur. Mükeene tsivilisatsiooni ja kultuuri langemise põhjuseid võib olla mitmeid, olgu selleks siis herakleidide, doorlaste või mererahvaste rännakud või hoopis loodusnähtuste tagajärjel ise migreerunud rahvast maha jäänud asupaik. Olgu põhjuseks ilmastiku muutumine või looduskatastroof, keskkonna muutused survestasid kindlasti mükeenlaste otsust migreeruda, kuna esmased mõjutused kajastuvad nii toimetulekus, saagis, taimestikus kui ka vee ressursides. Teisejärgulised efektid katastroofile sisaldavad endas sotsiaalset ebastabiilsust. Enda jaoks kõige tõenäolisemaks jääb olukord kombineeritud kahest aspektist. Esiteks mängis kindlasti olulist rolli kliima muutumine ning sellest tulenevad erakordsed tingimused, mis inimesi ise emigreeruma sundisid. Teiseks leian, et niivõrd uhkete ja suursuguste losside purustamisel võis olulist rolli mängida doorlaste sissetung. Selles, kas doorlased ja herakleidid on sama rahvas, ei saa päris kindel olla, kuna allikmaterjal on kirjutatud aastasadu hiljem tegelikest sündmuste keeristest. Mererahvaste teooria jätaaksin tagataustale, kuna nende eesmärgiks ei olnud linnu või losse hävitada, vaid varandust koguda, mistõttu tundub loogiline järeldada, et mererahvad võisid küll mängida rolli Mükeene ajaloos, kuid seda vaid peale tsivilisatsiooni hukku, kui mererahvad allesjäänud varemetest rikkusi otsimas käisid.

Kasutatud allikad

Apollodrus VIII

Diodorus V 57-58

Thukydides I

Kasutatud kirjandus

Blavatskaja T.V, Blavatski V.D, Bokštšanin A.G, Kazamanova L.N , Kovaljov S.I , Kolobova K.M, Lentsman J.A , Pikus N.N , Savostjanova O.I “Vana-Kreeka ajalugu”, Tallinn, 1965, Eesti raamat

Cline H. Eric “1177 B.C The Year Civilization Collapsed”, Princeton University Press, 2014

Dickinson Oliver “The Aegean from Bronze Age to Iron Age: Continuity and Change Between the Twelfth and Eight Centuries BC”, London ja New York, 2006, Routledge

Earl Edward Hyde “The History of the Rebellion and Civil Wars in England”, Oxford, 1843, Oxford University Press

Fagan M. Brian, Beck Charlotte “The Oxford Companion to Archeology”, New York, 1996, Oxford University Press

Hall Jonathan M “A History of the Archaic Greek World ca 1200-479 BCE”, United Kingdom, 2007, Blackwell

Hjortsø Leo “Kreeka jumalad ja kangelased” Politikens Forlag, 1999, Tänapäev

Osborne Robin “Greece in the making, 1200 – 479 BC”, New York, 1996, Routledge

Yasur-Landau Assaf “The Philistines and Aegean migration at the end of the late bronze age”, New

York, 2010, Cambridge University Press

Mark Joshua J. “Sea People”, 2009

http://www.ancient.eu/Sea_Peoples/ külastatud 20.05.2017

Summary: The fall of Mycenaean civilisation

Mycenaean culture and civilisation existed in the period of 1700-1200 BC and approximately around the year 1200 the whole civilisation came to an end. With the mysterious end of Mycenaean civilisation during the Bronze Age around 1200 BC came the so-called Dark Ages and it would be many centuries before Greek culture would finally regain the heights and glory of the late Bronze Age. The focus of my research is to find out and explain reasons why this dramatic event happened. There is argued to be three main reasons to explain the end of the Mycenaean civilisation: the children of Heracles, Dorian invasion and Sea People.

In Greek mythology there is a legend of Heracles and his children. It is said, that even though Heracles grew up in the Thebes he had claim to Mycenae of his others side. Because of that after Heracles's death his children wanted claim for their fathers land and came to Mycenae and destroyed it.

The second theory is that invasion of Dorians destroyed the Mycenae. It is believed that Dorians came from north and took over the Peloponnesus, destroying many cities including Mycenae. It has been argued that the Dorians and children of Heracles are the same people, but because we have no writing of this period, this remains unknown.

The third theory includes the Sea People. Because on their raiding character and archeological evidence in Egypt, where we can find evidence of the Sea People attacking Egypt it is believed that they also may have caused the fall of Mycenae. Still it is believed that the Sea People did not actually destroy the culture of Mycenae but they might have raided the area after it had already collapsed.

There is also alternative explanations to why Mycenaean civilisation was destroyed and the reasoning here is that there might have been a climate change in this period that caused mycenaean people to migrate elsewhere.

In conclusion it is still unknown exactly what caused the fall of the Mycenaean civilisation because of the lack of writing at that time, but we can argue that it was many possibilities and many reasons at the same time that at the end caused the collapse of this civilisation.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Marta Jõgi**

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsensi) enda loodud teose

“Mükeene tsivilisatsiooni langemine”

mille juhendaja on Mait Kõiv

1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsensi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 22.5.2018